ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI İNANÇ ÖNDERLERİ KONGRESİ BİLDİRİLERİ

23-28 EKİM 2001
ANKARA

ANKARA - 2001

Yayımlanan Bildirilerin dil, imla ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Bildirilerdeki görüşler TÜKSEV Türkiye Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı'nın görüşü anlamında yorumlanamaz.

BASKI :
EKİP GRAFİK
Matbaa Reklam Hizmetleri Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.
İstanbul Yolu 13. Km. Gersan Sanayi Sitesi 655. Sokak
No: 54 Ergazi / ANKARA
Tel / Fax : (0.312) 256 92 00 (4 Hat)

ISBN : 975 - 6573 - 01 - 5

Bu kitap; Kültür Bakanlığı ile Türkiye Sanat ve Eğitim Vakfı işbirliğinde TİKA'nın katkılarıyla gerçekleştirilen ***"Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi"*** bildirilerinden hazırlanmıştır.

HACI BEKTAŞ VELÎ'NİN BALIKESİR'E YOLLADIĞI BARAK BABA

Aydın AYHAN

Ansiklopedilere baktığımızda Barak Baba, Sarı Saltuk Baba'nın müridi olduğu söylenen, saç ve sakallarını kazıtarak bıyık bırakan, boynuz ve aşık kemikleri taşıyan, vecd içinde şahtiyeler söyleyen Moğollar arasında ve İlhanlı Hükümdarı Gazan (1295-1304) katında büyük hürmet gören ve Ulcayto Hüdabende Muhammet'in elçisi olarak gönderildiği Gilan'da Araplar tarafından getirilerek Sultaniye'de bulunan Moğol Hükümdar aileleri mezarlığına gömülen bir Kalenderî-Haydarî dervişidir.

Bektaşî Velayetnamelerinde Barak Baba; Hazret-i Hünkâr'ın "erenlik"le kutsuladığı, Balıkesir'e Bigadiç'e gönderdiği kişidir.

Saltuknamede[1] Barak Babâ ile ilgili bir bahis geçmiyorsa da kendisinin söylediği şahtiyetler olduğu söylenen ve daha sonra da şerh edilen Barak Baba Risalesi'nde[2] "Saltuk Ata, Miskin Barak" diyerek pirinin Saru Saltuk olduğunu bildirilmiştir.

Barak Baba'nın 1308'de öldürüldüğünde kırk yaşlarında olduğu bütün kaynaklar tarafından bahsedilmektedir[3].

Seyit Lokman;

Saru Saltuk ubûru Rum iline
Altıyüz altmış iki idi heman
Hep Oğuz-Name-yi tetebbu edib
Yazdı icmal ile Seyid Lokman

diyerek Saru Saltuk'un Rum eline geçişi 1263-1264 olarak belirtilmiştir[4]. Bu durumda Barak Baba'nın Rumeli'de doğmuş olması gerekir.

---

1 Ebu'l Hayr-ı Rumî-Saltukname (3 cilt) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. (Dr. Şükrü Haluk AKALIN

2 GÖLPINARLI, Abdülbaki, Yunus Emre s.202-203, İstanbul-1936 (Risalenin aslı Farsça olup, farklı zamanlarda çevrilmiştir.)

3 GÖLPINARLI, Abdülbaki, Manakıb-ı Hacı Bektaş-i Veli Vilayetname, s.132

4 GÖLPINARLI, Abdülbaki, Yunus Emre ve Tasavvuf s.28, İstanbul-1961.

Bir çok kaynaklar Barak Baba'nın İzzetten Keyhavus'un oğlu olduğu Bizans'ta bulunduğu sırada hristiyan olarak terbiye edildiği, Saru Saltuk Baba'nın talebi üzerine onun yanına yollandığı, saçları uzun olduğu için[5], bazı kaynaklarda da kusmuğunu yediği için[6] "Barağım" dediği bildirilmektedir.

Yunus Emre Divanlarında ise;

Yunus'a Tabduk'tan oldu hem Barak'tan Saltuk'a
Bu nasib çün cûs kıldı ben nice pinhan olam[7]

veya,

Yunus'a Tabduk'u Saltuk'u Barak'dandır nasib
Çun Gönülden cuş kıldı ben nice mihman olam[8]

veya,

Yunus'a Tabduğ'u Saltuk'u Barak'dandır nasib
Çün gönülden cûş kıldı ben nice pinhan alam[9]

gibi Yunus Emre ile Barak Baba arasındaki tarikat bağı farklılıklar göstermektedir. Bu durumda Yunus Tabduk'dan, Tabduk Saltuk'dan, Saltuk'da Barak'tan nasiplenerek Hacı Bektaş Velî'ye bağlanmışlardır.

Bektaşî Velayetnamelerinde gösterilen de, Barak Baba'nın Hacı Bektaş Velî'nin çok yakınlarında olduğudur.

Hacı Bektaş Velî, başhalifesi Sarı İsmail'e "Ahirete göçeceğini" bildirerek vasiyetini söyledi.

"..... öğüdümü tut, ölümümden sonra bin koyunla yüz sığır kurban et, bütün halkı çağır, hizmet et, onları doyur. Yedinci gün, kırkıncı gün helva dök, korkma, erin harcı eksilmez. Ne kadar mürid, muhib varsa davet et, onları topla, öğüt ver ağlamasınlar. Bir halifemde Barak Baba'dır. Gerçek bir erdir. Ona da söyleyin, Karasi'ye varsın, Balıkesirî'ye gidip orasını yurd edinsin"[10].

Bu velayetnamede bulunan vasiyetnamede diğer müritlerin ismi geçmemekte, sadece Barak Baba zikredilmektedir.

---

5 SEVGEN, Nazmi, Saru Saltuk ve Aiyos Spiridon Tarih Konuşuyor, cilt 6, sayı 34, s.1219, Ekim 1966
6 GÖLPINARLI, Abdülbaki, Vilayetname s.130.
7 GÖLPINARLI, Abdülbaki, Yunus Emre Divanı, s.187, İstanbul 1943.
8 Yunus Emre Divanı, Nuri Osmaniye Nüshası, s.58.
9 TATCI, Dr. Mustafa, Yunus Emre Divanı, II, s.217.
10 GÖLPINARLI, Abdülbaki, Velayetname, 2.90.

Doç. Dr. Bedri Noyan, Dede Baba'nın yayına hazırladığı Firdevs-i Rumî'nin manzum velayetnamesinde bulunan vasiyetnamede diğer müritlerinin ismi ile birlikte Barak Baba'da anılmakta ve övülmekte, Balıkesir'e gitmesi istenmektedir.

"Bir halife bilki Barak Baba'dır.
Erdûr ol adı anâ mertebe dür
Bais oldur eyle ad olmasına
İş bu lafza Er'een gelmesine
Hazret-i Hûnkâr-ı Şah-ı Evliya
Tacidar-ı asfiye-vü etkiya
Kıldı istifrağ bir gün nâgehân
Er ana dir yürü der cây-ü fülan
Anda istifrağ ittüm ört anı
Bir nasibe irgörem bû dem seni
Görücek anı varub gör ne'eyledi
İş bu resme reyü tedbir eyledi
Er nasib didüğü var ise budur
Nûş itgil kim sana lazım budur.
Anı derhâl nûş itti cümlesin
Aldı andan ne ki var cümlesin
Döndü tiz hünkâra irişti hemân
Yüzüne bakub ol kutb-u cihan
Didiğimi nûş ittün mi didi
Şorba gibi öğüttün mi didi
Hoş Barak'sun, Barak kımsun, Barakım
Sana oldur bil nasibüm bil benüm
Andan 'ana geldi hâlet-i garib
Rütbat-ü erlik âna oldu nasib
Sonra anâ Çar alâmet virdiler
Buğadıç yerine anı gönderdiler
Şimdi ahibbası anun saç getürür
Kim Barak kıllu olur hem bir dahi
Götürürüz saç budurur söz dahi"[11]

11 NOYAN, Doç.Dr. Bedri, Hacı Bektaşı Veli Velayetnamesi, s.432,433.

Ayni velayetnamenin vasiyetname bölümünde isim zikredilmeden Barak Baba'nın Balıkesir'e gitmesi bildiriliyor.

"Bir Halifem de umûdumdur yakıyn
Gerçek erdür ol dahi ilm-el-yakıyn
Dik Karasi milkine etsin sefer
Şehr-i Balıkesirî'de kılsun makar"[12]

Manzum Velayetnameyi kaleme alan Firdevs-i Rumî (Firdevs-i Tavil)'dir. Bu kişi Velayetnameyi 1481-1501 tarihleri arasında yazmış olmalıdır.[13]

Firdevs-i Rumî 1388-1508 yılları arasında Balıkesir'de oturmuş ve eserlerinin pek çoğunu da Balıkesir'de yazmıştır[14].

Pir "yürü" deyince ölümlere yürüyen, ateşlere giren insanların, Hacı Bektaş Velî'nin hemde vasiyet etmesinden sonra Balıkesir'e Bigadiç'e gelmemiş olması imkansızdır.

Firdevs-i Rumî Balıkesir'de kitaplarını yazarken Barak Baba'nın müritlerini görmüş olmalı ki Velayetnamede; O'nun sevenlerinin saçlarını uzattıklarını, "Barak kılıklı olur diye biz de saç uzatırız" dediklerini kaydetmiştir.

937 (1530) yılına ait 166 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu defterinde[15] bulunan "Karye-i Barak Dede"ye ait kayıtla bu köye ait Sultan Orhan zamanından kalan ve evlatlarına intikal eden bir vakıf bulunduğu belirtilmektedir. 1530 yılında bu deftere kayıt düşenler bu vakfa ait Sultan Orhan devrinden kalan vakıfname veya temliki görmüş olmalı ki burada zikretmiştir. Yoksa buraya yazılmazdı. Ayrıca Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyüd-u Kadime arşivi 568 varak 84/b-85/ da bulunan Barak Dede Vakfı ile ilgili "...meşihat evlada meşrudtur..." kaydı Barak Dede evlatlarının burada uzun süre "dede"lik (Şeyhlik) yaptığını göstermektedir.

---

12 NOYAN, Doç. Dr. Bedri, age 3.439.
13 GÖLPINARLI, Abdülbaki, Vilayetname, s.XXV.
14 BABİNGER, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Ankara 1982, s.35.
ve KÖPRÜLÜ, F.Orhan, Firdevsi-Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c.13, s.127-1.
15 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 1995, s.267.

Bu kayda göre Barak Dede zaviyesine kendi köyünden başka Sarı Musa, Tayluk ve Eyüceler köyleri de vakfedilmiştir. Buna göre Barak Dede Vakfının 1530 yılına ait geliri köyde bulunan zaviyeye harcanmak üzere 4200 akçadır. Gene bu tarihte Barak Dede köyü 30 hanedir. Köyde ayrıca 8 mücerred yani bekâr bulunmaktadır. Bu vakfa bağlı Eyüceler köyü 17 hane, 4 mücerred, 1 imam, Tayluk köyü 11 hane, 2 mücerred, Saru Musalar köyü 21 hane, 6 mücerred, 1 muhassıl bulunmaktadır[16]. Bu köyler bitişik sınırlar üzerinde bulunmaktadır.

Yukarıdaki vakıf kaydından da anlaşılacağı üzere Hacı Bektaş Velî Velayetnamelerinde geçen Barak Baba Karasi'ye Balıkesirî'ye Bigadiç'e gelmiş Sultan Orhan'dan bulunduğu mevkii alarak yurt edinmiş, zaviye açmış ve vakıf bırakmıştır.

Gıylan'da öldürülen, ansiklopedilerde geçen Barak Baba ile Hacı Bektaş Velî'nin Balıkesir'e gönderdiği Barak Baba'nın farklı kişiler olduğunu söyleyebiliriz.

Bu vakıf köyleri bugün hala mevcuttur. Barak Baba köyü 150 sene kadar önce salgın bir hastalık yüzünden terk edilmiş, oturanlar komşu köylere ve Bigadiç'e yerleşmişlerdir. Ancak türbe ve zaviye hala durmaktadır.

Çevrede anlatıla gelen, tesbit ettiğimiz Barak Baba ile ilgili menkıbeler de Sultan Orhan dönemi ile ilgilidir.

Velayetnamede geçen ve Hacı Bektaş Velî halifelerine verilen dört alamet (Çhar alamet) geleneklere göre "sofra, taç, alem ve çerah"dır.

Barak Baba zaviyesi Balıkesir'i o çağlarda Kütahya üzerinden Eskişehir, Ankara'ya bir taraftan da Bursa'ya bağlayan şimdiki kullanılmayan yol güzergâhına çok yakındır.

Barak Baba'ya verilen alametlerden biri "Sofra"dır. Bu zaviyede bulunan müritler yola çıkar, gelen yolcuları sofra açıp doyururlarmış. Sofraya misafirsiz oturmadıkları söylenmektedir.

Barak Baba Yatırı

124 m^2 si türbe ve sohbethane olmak üzere avlusuyla birlikte 744 m^2 lik bir saha üzerinde kurulmuştur. Gerek yapının konumu gerekse bahçe duvarına bitişik kalıntılar buranın genişçe bir tekke olabileceğini gösteriyor.

---

16 SEVİM, Sezai, 16. Yüzyılda Karasi Sancağı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 311.

Kompleksin çevresi 133 m uzunluğunda 1.50 m yüksekliğinde taş bir duvarla çevrilidir. Duvarın üzerinde köylüler tarafından hayvan girmesin diye konulmuş 40 cm yüksekliğinde çaltı vardır.

Türbe kısmı sekizgen bir yapıdır. Sekizgen bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbenin üzeri kiremitle kaplıdır. Ön ve arkadaki yan çıkıntılar ana kubbeden 1.20 m aşağıda üç bölümlü kiremit birer çatı ile başlamakta, bu çıkıntılarla türbe odası tam bir kare şeklini almaktadır.

Yatırın bulunduğu türbe kısmı orijinal olup, duvarları 1.40 m kalınlığındadır. Taştan örülmüş aralarına çamur doldurulup duvarları horasan ve harç ile sıvanmış, badanalanmıştır. Türbenin yan girişi ve sohbethanesinin daha sonraları yapıldığı anlaşılıyor.

Bina son olarak 1996'da Kültür Bakanlığı tarafından korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiş ve 1997'de de onarım görmüştür.

Girişteki tahta kapının demir kapı kolu üzerinde 1261 yani 1845 tarihi yazılıdır. 1.65 m x 1.50 m lik tahta kapıdan bir basamak inilerek 4.50 m yüksekliğinde bir holden geçilerek ikinci bir tahta kapıya gelinir. Burada bir basamak daha inilerek sohbethaneye geçilir.

Sohbethanenin kıbleye dönük 4.73 m genişliğinde 6.59 m uzunluğunda bir mekândır. Kıble tarafında 10 cm yüksekliğinde 1.60 m genişliğinde bir yükselti bulunmaktadır. Burada tam kıblede yerden iki metre yükseklikte bir pencere dışarı açılmaktadır.

Sohbethane sol tarafından, giriş kapısının ters yönünden kabirlerin bulunduğu hücreye girilir. Dışarıdan sekizgen görünmesine rağmen bu mekân kareye yakın bir görünümdedir. 4.70 m x 4.45 m dir. Kubbe bir hücrenin üzerindedir. Hücrenin solunda 1.10 m yükseklikte 60 cm x 110 cm lik bir pencere, kapının tam karşısında duvarın tam ortasında gene 1.10 m yükseklikte 60 cm x 75 cm lik parmaklıklı ve kapaklı bir pencere bulunmaktadır. Kapının karşısındaki pencerenin iki büyük nişi bilinmektedir.

Bu hücrede dört kabir bulunmaktadır. Kabirlerden girişin sağındaki ve en büyük olanı Barak Baba'nın kabridir. Girişin solundaki hanımının olduğu söylenen kabirdir. Biraz daha küçüktür. Hücrenin sağ duvarı bitişiğinde, Barak Baba'nın kabrinin sağında uç uca iki kabir daha vardır. Birisi küçük birisi biraz daha büyüktür. Bunlar Barak Baba'nın çocuklarıdır.

Kabirlerin üzerlerinde tahta sandukalar bulunmaktadır. Bu sandukaların baş ve ayak uçlarına kabir taşı gibi tahtalar konulmuştur. Sandukaların üstleri üst üste kilimlerle örtülmüştür.

Barak Baba mezarının baş tarafında çok usta bir elden çıktığı anlaşılan üst tarafı sekizgen bir topuz şeklinde yontulmuş, üst düz kesimi sekize dilimlenmiş bir şimşir tahta bulunmaktadır. Keçe külah bu tahtanın üzerine geçiriliyormuş. Bu tahtanın önünde üst üste konmuş iki sütun başı bulunuyor. Üzerindeki kalıntılardan burada mum yakıldığı anlaşılıyor.

Türbenin avlusunda hemen girişten itibaren görülen yazısız mezar taşlarından çok sık ve sıra sıra yirmiden fazla İslâm mezarı bulunmaktadır. Bazı taşların toprak altında kalmış olması sayıyı tam olarak vermemizi imkânsızlaştırdı. Türbenin hemen önünde bulunan mezarlara basmadan içeri girmek oldukça zor. Bu mezarlarda yatanların: "Pirimi ziyarete gelenler üzerime basıp geçsin" diye düşündüklerini sanıyorum.

Ayrıca Gaziantep yöresinde bulunan Barak Aşireti de ölüleri için sadece yazısız taş dikmektedir.

Avlu kısmının girişinde sağdan itibaren uzun taş yığınlarından burada bir sıra küçük yapının bulunduğu anlaşılıyor. Buraları her halde tekkedeki dervişlerin hücreleri olmalı.

Türbe kompleksinin hemen doğusunda türbeye adeta bitişik halde 25 m x 20 m boyunda 80 cm yüksekliğinde bir "kurban taşı" bulunuyor. Taşın üzerinde 40 cm çapında 20 cm derinliğinde kurban kanı akıtılan bir çukur oyulmuş. Mermer olan bu taşın şeklinden buraya çevredeki bir antik kent kalıntısından getirilmiş olabileceği kanısını uyandırıyor.

Türbe kompleksinin solunda köylülerin "Camii" olduğunu söyledikleri bir binanın sadece temel duvarları bulunuyor. On yıl kadar önce basamak taşları başka yerde kullanılmak üzere sökülüp götürülmüştür.

Yatırın önünden geçen yol on metre kadar sonra orman ve taşların içinde kaybolmuş.

Yatırın kuzeyinde yeniden beliren yol ile başlayan hafif sırtta yirmi kadar bina temeli kalıntısı görülüyor. Bu kalıntıların ortasında oldukça geniş bir alanda son zamanlarda tamir görmüş kuru bir pınar yer alıyor. Bu köy kalıntısının kuzeybatısında 500 m kadar uzakta, yolun hafif belli olmaya başladığı bir tepede, elli köy halkının mezarları olmalı.

Yatırın Bulunduğu Hücredeki Eşyalar

İki tunç şamdan, üç tunç kap, ay şeklinde bir alem.

Şamdanlar: Gerek yapım stili, gerekse üzerindeki oksitlenme (Paten) bu şamdanların en erken 1700'lü yılların sonlarında buraya konmuş olabileceğini gösteriyor. Fakat üzerindeki bazı işaretler ve şamdan havanlarının şekilleri bunlarının çok daha eski olabileceklerini düşündürüyor. Bunlar Barak Baba'ya verilen dört alametten biri olan çerağlardır. Bektaşi tekkelerinde akşamları çerağların uyandırılması tabirine uygun düşmektedir.

Tunç Kaplar: Tunç kaplar üç tanedir. Üzerindeki oksitlenmeden şamdanlardan daha eski oldukları anlaşılıyor.

En büyük kap 35 cm çapında. Bu kaptaki bazı süsleme izleri çok daha eski, belki de tekkenin kuruluş devirlerinden kalmış olabileceğini gösteriyor. Her üç kabında dipleri çivi ile delinmiş. Çalınmaması için yapılmış bir önlem olduğunu sanıyorum.

Alem: Dövme demirden yapılmış, 150 cm lik bir sopanın ucuna geçirilmiş 15 cm çapında bir hilâl şeklindedir. Hilâlin uç tarafları ağızlarını açmış hayvan başları şeklindedir. Barak Baba'ya verilen dört alametten biriside budur.

Türbede son yıllarda bırakıldığı anlaşılan aynı biçimde bakır bir alem daha bulunmaktadır.

Bunlardan başka tekkenin içinde köylünün "çalpara" dediği bir def, iki zil varmış. Bunlardan "çalpara" kırk yıl kadar önce oraya uğrayan çingeneler tarafından çalınmış. Köylülerin işaret ve anlatımlarına göre çalpara 70-75 cm çapında olmalı.

Zillerden biri yedi sekiz yıl öncesine kadar İğciler köyü köy odasında saklanıyorken, şimdilerde nerede olduğunu bilen yok. Bunlar da anlatılanlara göre 30 cm çapında tunç levhalar şeklindeymiş.

Taç(külah): Barak Baba'ya verilen dört alametten biride "taç" tır. Bugün sadece tepe kısmı kalmış bir keçe külahtır. Güve tahribatına uğradığı için zamanla parça parça olmuştur. Barak Baba'nın mezar taşı üzerine sarılı bezlerin altında idi. Başı ağrıyanlar başlarına dua ederek taka çıkara iyice eskimesini hızlandırdıkları anlaşılıyor. Bugün yerine siyah keçeden bir külah oturtulmuştur.

BARAK BABA YATIRINA YAPILAN NİYAZLAR

a) Çocuğu olmayanlar.

b) Çocuğu veya kendisi hasta olanlar.

c) Geç yürüyen veya geç konuşan çocuklarına şifa arayanlar.

d) Sevdiğine kavuşamayanlâr

e) Oğlu veya sevdiği askerde veya gurbette olup bunların sağ salim dönmesini dileyenler

f) Mali kaybolanlar

g) Yüreğinde sıkıntı olanlar.

h) İşlerinin düzgün ve gönüllerine göre gitmesini dileyenler

i) Cinler tarafından çarpıldığına inananlar, dili tutulanlar.

j) Başı ağrıyanlar.

Barak Baba Yatırına Niyaz Çeşitli Şekillerde Yapılır:

a) Kurban adamak

b) Hizmet adamak

c) Gelip dua etmek

Adaklar yatırı ziyaret edilirken yapılan dualarla adanacağı gibi yatıra gelmeden de kalpten geçirilerek yapılabilir.

Kurban adaktan önce kesildiği gibi niyaz edilen iş olduktan sonra da kesilebilir.

Kurban avlunun giriş kapısı önünde kesilir. Kanı kurban taşı içindeki çukura akıtılır. Aşağı yukarı hemen hemen her gidişimde kurban taşı içinde yeni veya eski kurban kanı kalıntısına rastladım. Fakat bir gidişimde (10.09.1993) yatırın avlusu içindeki adak ağacı altındaki taze kan izinden kurbanın burada da kesildiğine şahit oldum.

Bir başka gidişimde (07-06-2001) adak taşının devrilmiş olduğunu gördüm. Köylüler kurban kanı koku yaptığı için devirmiş. Sonra yıkayıp hep beraber kaldırdık.

Bu adak ağacı bağlanmış çaputlarla süslüdür. Çocuğu olmayanlar bir çaputu iki ucundan bu ağacın dallarına bir beşik gibi bağlayarak içine taş koyarlar.

Her ne kadar kabirlerin bulunduğu hücrenin duvarlarındaki nişlerde bildiği duaları okur. En son fatiha okunur ve yatırdan ayrılınır.

Bir İşin Olmasını İsteyenler: Her hangi bir işinin olmasını dileyenler iş olursa adağını yerine getirir. Hizmet adağı sayesinde etraftaki evler ve cami yıkıldığı halde yatırın içinin ve dışının sıvası, badanası, bakımı, içine beton dökülmesi, binanın tamiratı hep hizmet adaklarıyla yapılmıştır.

Dış kapı, duvar sıvaları, sohbethanenin çatısı 1321 (1905) de tamir görmüştür. Türbenin bakım masraflarını uzun yıllardan beri görmekte olan halen Bigadiç'te oturan Mustafa Zeyrek tarafından 1978'de Mehmet Örenli ve Mustafa Akbay isimli ustalara tamir ettirilmiştir.

ANLATILANLAR

Bir gün Orhan Gazi cenkteyken zor duruma düşmüş. Etrafına bakınıp imdat ararken Barak Baba, Geyikli Baba yanında görünüvermiş. Barak Baba elindeki odunla düşmanları kırıp geçirmiş. Düşmanlar kaçmış. Orhan Gazi, Bursa'ya gelince Barak Baba'yı yanına çağırmış. Hazinadarı çağırıp, "Barak Baba'yı hazineye götür istediğini alsın" demiş. Barak Baba sadece bir çalpara almış. Sultan, "Ne aldı?" deyince "Çalpara aldı" demişler. Orhan Bey şaşırmış. Barak Baba'yı çağırıp: "Bu kadar altın dururken niye çalpara aldın?" diye sormuş. Barak Baba: "Padişahım, bu çalparanın sesinin duyulduğu yerleri bana ver yeter" demiş. Padişah, "Verdim gitti" demiş. Barak Baba şimdiki yerine gelmiş. Tepeye çıkıp çalparaya vurmağa başlamış. Bursa'da sarayın camları zangırdamaya başlayınca Orhan Gazi: "Eyvah! Memleket elden gitti" demiş. O esnada Barak Baba yanında belirivermiş. Bu adamlara olmaz olmaz. Demiş ki: "Padişahım, her yeri verme çalpara sesinin duyulduğu derenin etrafını bana ver" demiş. Ve şimdiki vadiyi o zaman almış.

Halen, Poyraz Deresi'nin yanında 300 dönüm kadarlık geniş arazi "Barak Baba Alanı" diye isimlendiriliyor.

Gene yatırın batısında bulunan Topalak-Hisarköy arasındaki tepenin ön yamacı "Barak Bağları" diye anılıyor. Şimdi tamamen kızılçam ve çitlenbik ağaçlarıyla kaplı bu yamaçta çok eski oldukları anlaşılan asma köklerine rastlanıyor. Yaptığım araştırmada çok geniş bir sahada otuz kadar asma kökü sayabildim. Her taraf çalı ve ağaçlarla örtülü olduğundan daha fazla gezemedim. Köylüler tepenin diğer tarafında da artık yabanileşmiş ağaç kökleri olduğunu söylediler.

Yatırın çevresindeki yerleşim yeri tahminen 1800'lü yılların başlarında terkedilmiş. Topalak ve İğciler köylerinde anlatılanlara göre: Yatıra yapılan bir saygısızlık sonunda (türbenin içinde bir zina olayı) köyde "kırgınlık" denilen salgın hastalık çıkmış. Köy terkedilmiş.

Anlatıldığına göre köyde çıkan bu salgın hastalık sürerken, yatırın 400 m kadar güneybatısında bulunan ortası oyuk koca çitlenbik ağacının ortasından geçebilen, iyice olanlar İyiceler-İğciler köyünü gelip kurmuşlar.

Köylülerin dedelerinden nakledilen bilgilere göre, Baraklar köyü dağılınca iki aile Topalak köyüne, bir aile İğciler köyüne, bir aile Bigadiç'e, bir aile de Balıkesir'e göçmüş. Bu aileler gittikleri yerlerde kaynaşıp kaybolmuşlar.

Köylüler arasında anlatılan bir başka efsaneye göre, Barak Baba'ya çok misafir gelirmiş. Hizmet etmekten bıkmış olan Barak Baba'nın hanımı Barak Baba'ya çeşitli laflar söyler, huzursuz eder, çekişirmiş. Barak Baba'nın "hanımı ölünce türbesinin tam girişine gömülmesini, kendisini ziyarete gelenlerin hanımının mezarını çiğneyip kabrinin yanına gelmesini" vasiyet etmiş. Vasiyet yerine getirilmiş. Türbenin son tamiratı sırasında türbenin tabanına beton dökülürken, sanduka engel olmasın diye Barak Baba'nın hanımının girişin hemen önündeki sandukası biraz sola kaydırılmış. Giriş açılmış. Aslında mezar kapının ağzında kalmış. Geçen yıl köyün yaşlılarından biri belli olsun diyerek kapının ağzındaki yerdeki betonu kırdırmış.

Barak köyü harabeleri ortasında, büyük bir düzlükte son zamanlarda tamir görmüş kuru bir çeşme var. Suyun gözü kaybolduğu için su getirilememiş.

Asya-Türk Cumhuriyetleri'nden gelen öğrencilerim arasında yaptığım soruşturmada Azerice, Türkmence ve Kazakça'da Barak bilinmiyor. Özbek öğrenciler büyük bir sevinçle "uzun yünlü bir av iti" diye tarif ettiler. Anadolu'da bin yıl eski Özbekçe bir kelime bulmuşlardı.

Gaziantep civarındaki Barak Baba'nın yörede yoğun yaşayan Baraklu Aşireti'ne ismini veren Bey olduğunu sanıyorum.

Husluck "Bektaşilik Tedkikleri" kitabında[17] Balıkesir civarında Hacı Bektaş Veli'nin halifelerinden "Seyid Cemal Sultan" nın medfun bulunduğundan bahsediyorsa da bu Barak Baba'dır. Çünkü Seyid Cemal Sultan Kütahya-Afyon yakınlarında Beşkarış denilen yere yakın Karagölcük denilen yerde yatmaktadır. Husluck, Velayetnameleri tam tetkik etmeden hatalı bir kanıya varmıştır. Dipnotlarında zikrettiği Kepsut civarında bulunan Tekke köyü eski bir Bektaşi köyüdür[18]. "Bektaşiler Köyü" diye zikrettiği köy ise yö-

17 SEVİM, Sezai, 16. Yüzyılda Karasi Sancağı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.311

18 AYHAN, Aydın, Balıkesir Yöresinde Soğaltma İşlevli Bazı Bektaşi Ocakları-Aleviler, Deutsches Orient Institut, Hamburg 2001, s.130-131-132.

renin en eski köylerinden olan Bektaşlar Köyü'dür. Ünlü İslâm alimi İmam-ı Birgivi (1523-1573)'nin babası Pir Ali Efendi bu köydendir. Bektaşilikle ilgileri yoktur.

Barak Baba Hayrı

1996 yılından bu yana her Haziranın ilk Pazar günü Barak Baba hayrı düzenlenmektedir. Alevi, sünni ayırımı olmadan çevre köy ve kazalardan gelen insanlar, türbeyi ziyaret etmekte ve hazırlanan yemeği yiyerek ayrılmaktadırlar.

Farklı mesleklerden gönüllü beş, altı kişilik bir grup tarafından başlatılan bu hayır ilk başladığında birkaç yüz kişiyle yapılmıştı. Gittikçe büyüyen insan kalabalığının bir takım ihtiyaçları için son zamanlarda çevrede bazı düzenlemelere gidilmiştir. Türbeye kadar yol açılmış, gelen araçlar için park yeri hazırlanmış, hanımlar için ayrı, erkekler için ayrı umumi tuvaletler yapılmış, abdest almak için su getirilmiş, depo yapılmış, yemek pişirilen yerin üstü örtülmüştür.

Hayırdan önce köyler dolaşılmakta, adaklar toplanmakta, kazanlar hazırlanmaktadır. Hayır günü büyük izdiham yaşanmaktadır. Çevre adeti olarak herkes sofrasını, tabağını, kaşığını kendi getirmektedir.

Son yıllarda yurdun pek çok yerlerinden hayır için insanlar gelmekte ve her hayırda mutlaka parti farkı olmadan birkaç milletvekili de bulunmaktadır.

Yapılan konuşmalardan sonra toplu olarak öğle namazı kılınmakta, namazı takiben sofralar kurulmaktadır. Yemekten sonra köylerine dağılırlar.

Anadolu'da Barak Kültürü

"Barak" bir hayvan olarak Türk kültürü içinde önemli bir yer tutar. Tüylü bir av köpeği soyuna verilen bu ad Türkler arasında insanlara da verilmiştir.

Kaşgarlı Mahmut'un anlattığı bir efsaneye göre[19] akbaba kocayınca iki yumurta yumurtlarmış, bunlardan birinden akbaba, birinden de barak çıkarmış. Bu barak köpeklerin en çok koşanı, en iyi avlayanı olurmuş.

Başkutlar arasında yaygın bir efsaneye göre de: Kuzgun kocayınca üç yumurta yumurtlar, bunlardan birinden köpek-barak çıkarmış.

---

19 Gökyay,Orhan Şaik-Dedem Korkutun Kitabı. s :331

Kıl-barak, İt-barak eski Türk efsane, menkıbe ve hikayelerinde çok defa insan yüzlü bir taifenin adıdır.

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde "Barak" ismi etrafında önemli bir kültür gelişmiştir. Özellikle Gaziantep yöresinde oldukça etkin bir topluluk olan Barak aşireti bu kültürün bir ögesidir.

Barak aşireti 1680 lerde Yeni-İl (Sivas) dolaylarında yaylamakta idi.[20] Yeni-İl Haslarına bağlı Beyazıt Kethuda'ya tabi olan Barak oymakları 1691 iskan harekatında Belih Nehri batısında bulunan kollarından Renman Nehri civarına yerleştirildiler.[21]

"Toprağın şenlendirilmesi" amacı ile buralara yerleştirilen Türk oymakları hemen çevredeki Tay ve Mevali Arap aşiretleri tarafından buradan sürülüp çıkarılmak istenildi. Bu çevrede iskana tabi tutulan Barak, Bayındır, Begdili Oymakları birleşerek aralarında çok uzun yıllar süren mücadeleler başladı.[22] Bu olaylar sırasında iskan yerlerinden kaçmış olan Barak oymakları Yusuf Paşa tarafından tedib edildiler. Oymakların bir kısmı eski yerlerine döndüler.[23]

1933 de Ali Rıza Yalman (Yalkın) ın yaptığı araştırmada Barak Aşiretine mensup oniki oymak tesbit edilmiştir.[24]

Bu aşirette söylenen türküler kendilerine has bir tavırla söylendiğinden Türk Halk Müziği literatürüne "Barak ağzı" diye girmiştir

Batı Anadolu'da "Barak" adı taşıyan yerleşim yerleri :

Anadolunun batısında da "Barak" adı taşıyan pek çok yerleşim yeri mevcuttur. 1530 yılına ait Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu defterinde "Barak" ismi taşıyan yerleşim yerleri şunlardır:

Barak Dede köyü	Karasi livası Yorma kazası (Bigadiç)
Barak Dede köyü	Biga sancağı
Baraklu Cemaatı	Hüdavendigar livası Kite kazası (Bursa-Ulubad arasında)

20 Orhonlu,Cengiz-Osmanlı İmp.Aşiretlerin İskanı s :40 ve Halacoğlu,Doç.Dr.Yusuf.18.y.y da Osm.İmp.İskan Siyaseti s :88

21 Orhunlu,Cengiz. Age. S :60

22 Orhonlu,Cengiz. s :90

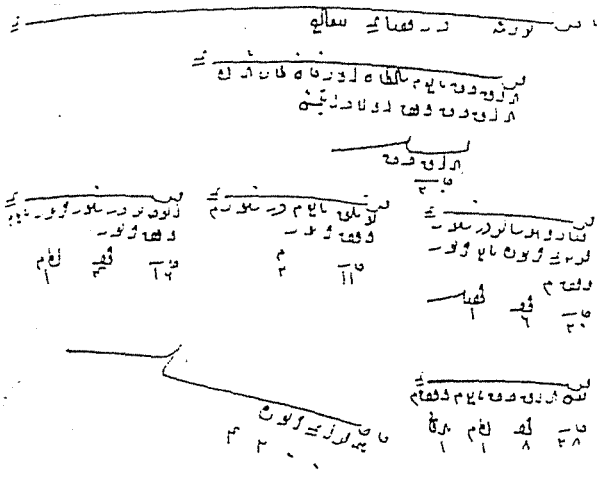
23 Orhonlu,Cengiz. s :92

24 Yalman(yalkın) Ali Rıza –Cenupta Türkmen Oymakları cilt :1 s :6,7

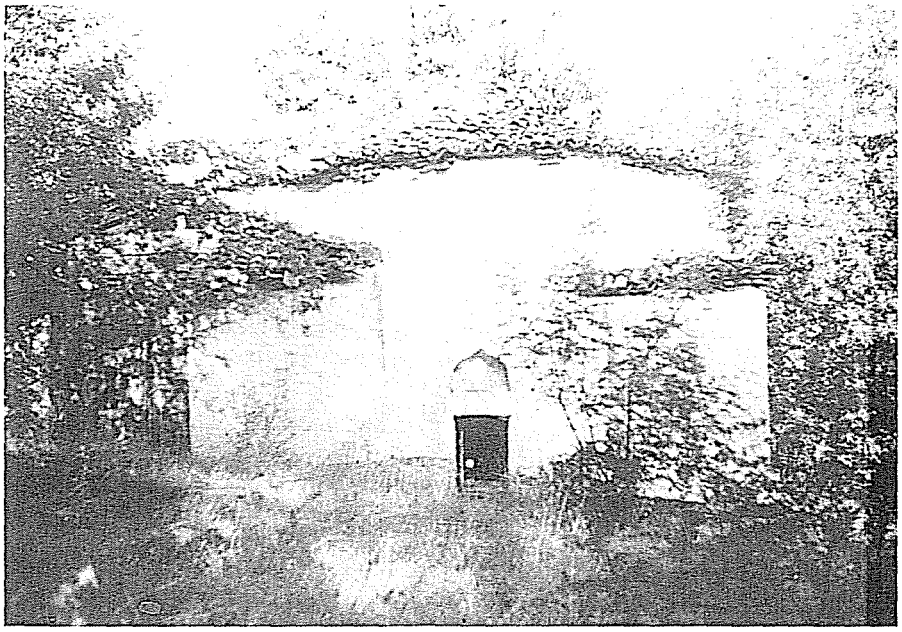
Baraklu Cemaatı	Hüdavendigar livası Göl kazası (Göynük-Bilecik arasında)
Barak Fakıh köyü	Hüdavendigar livası Kestel kazası
Barak köy	Tarhala kazası (Soma-Kırkağaç arası)
Baraklu Urban Cemaatı	Saruhan livası-Güzelhisar kazası
Barak Dede Çiftliği Mezrası	Çanakkale-Lapseki kazası
Barak köy	Menemen kazası
Baraklu köyü	Saruhan livası-Kemalpaşa (Nif) kazası-Bozköy
Baraklu köyü	Saruhan livası-Kemalpaşa (Nif) kazası-Kulaklı köyü
Barak mahallesi	Aydın livası-Ayasuluk (Selçuk) kazası
Barakça köy	Menteşe Livası-Balat (Söke) kazası

Kaynak Kişiler

1- Raşit Ürenlioğlu-İğciler Köyü, 1909 doğumlu.
2- Ali Ürenlioğlu-İğciler Köyü, 1937 doğumlu.
3- Ferhat Başturk-İğciler Köyü, 1944 doğumlu.
4- Mehmet Ürenlioğlu-İğciler Köyü, 1944 doğumlu.
5- Süleymen Turan-İğciler Köyü, 1907 doğumlu.
6- İsmail Tekin-İğciler Köyü, 1913 doğumlu.
7- Hüseyin Aksoy-Topalak Köyü, 1913 doğumlu.
8- Hüseyin Aydoğan-Topalak Köyü, 1930 doğumlu.

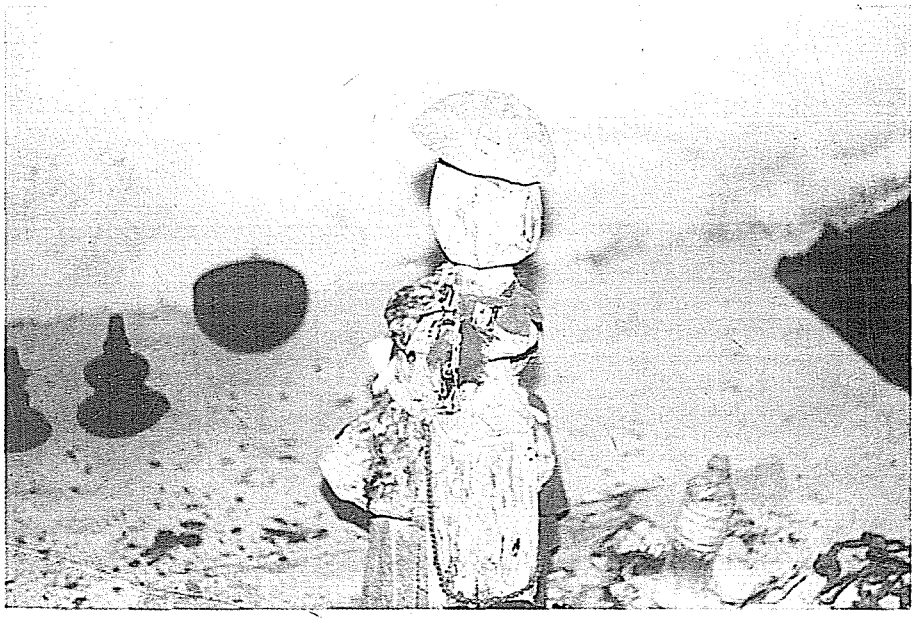
(937) 1590 senesine ait 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri sayfa 267
Sultan Orhan zamanından beri vakf-ı evlâdi olan Barak Dede Vakfı ve Vakfa bağlı köyler

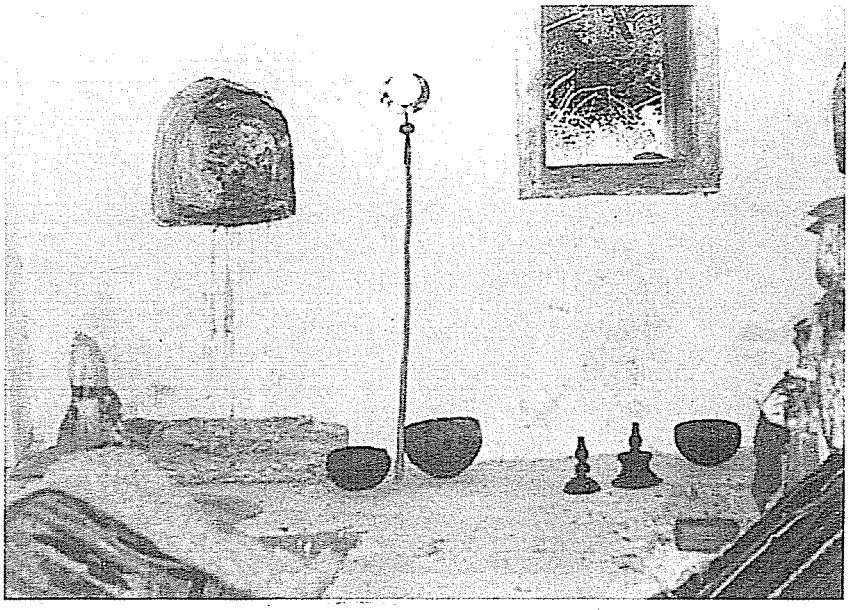
Barak Baba Dergahı (Zaviyesi)
Türbe Kısmı

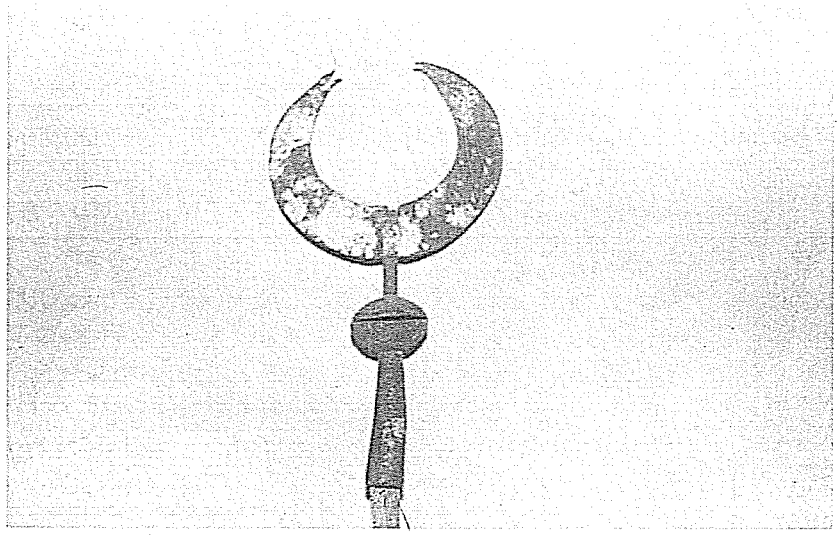
Sohbethane'den türbelerin bulunduğu hücreye giriş. Yanda hizmet için hazırlanmış süpürge ve kürek

Taç (Külah) ın son kalıntısı mezar taşı üzerinde parçalanmış kenarları kesilmiş arkada şamdanlar (Çerag) ve Tunç kap

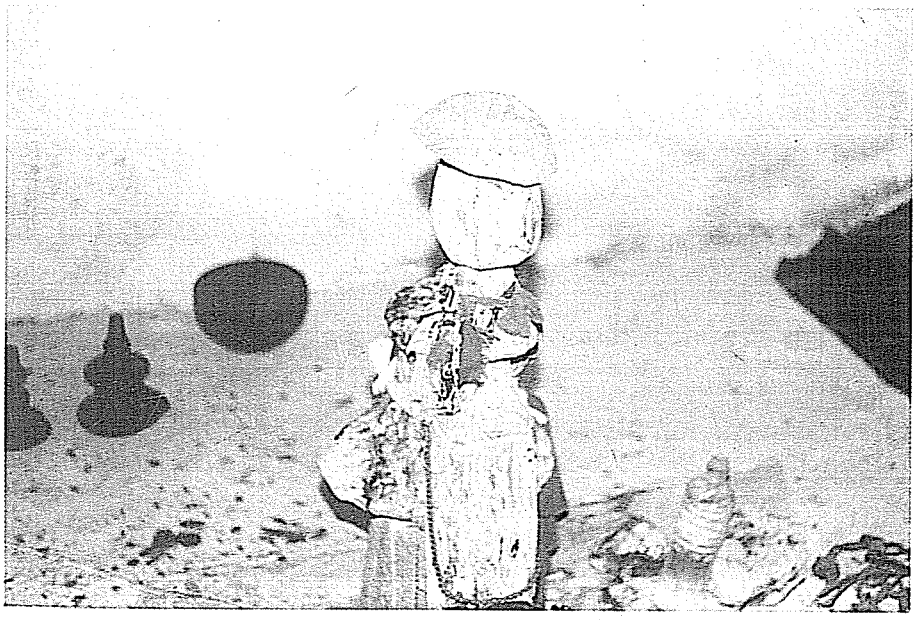
Mezar hücresinde alem, çesağlar tunç kaplar

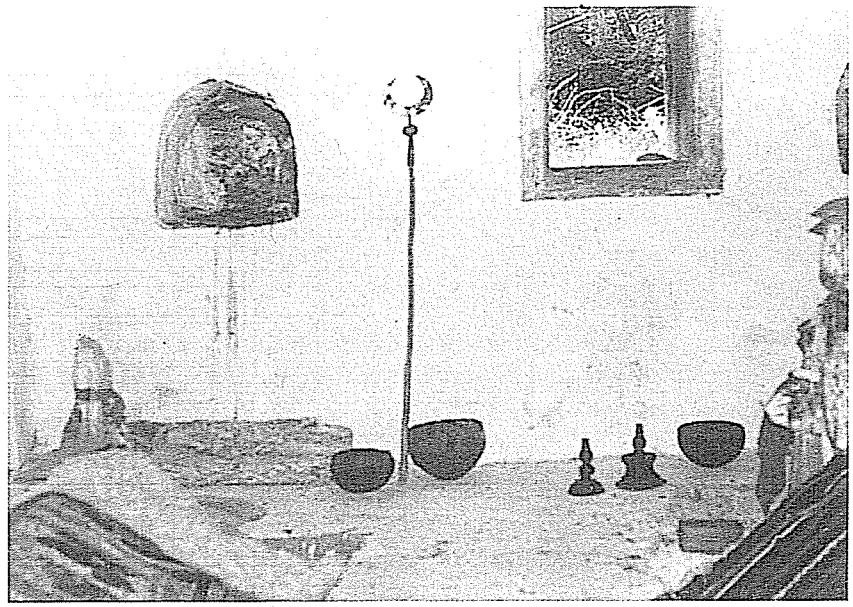
Alemin yakından görünüşü

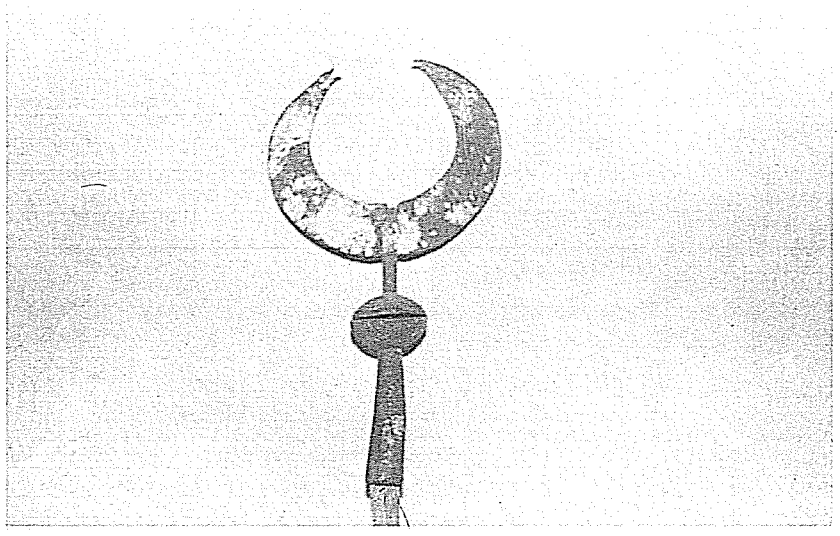
Sohbethane'den türbelerin bulunduğu hücreye giriş. Yanda hizmet için hazırlanmış süpürge ve kürek

Taç (Külah) ın son kalıntısı mezar taşı üzerinde parçalanmış kenarları kesilmiş arkada şamdanlar (Çerag) ve Tunç kap

Mezar hücresinde alem, çesağlar tunç kaplar

Alemin yakından görünüşü

Barak Baba hayırında yapılan konuşmaları dinleyenler

Sofra için yapılan gruplar